

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет психології

Кафедра практичної психології та психодіагностики

СИЛАБУС
вибіркової навчальної дисципліни

Гендерна психологія
підготовки Магістрів
спеціальності 053 Психологія
освітньо-професійної програми Практична психологія
(психологічне консультування та психотерапія)

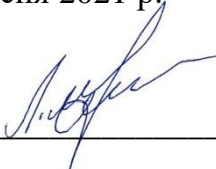
*Силабус навчальної дисципліни
для денної форми навчання*

Силабус навчальної дисципліни «Гендерна психологія», для студентів освітньої програми магістр, галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія. Освітня програма: Практична психологія (психологічне консультування та психотерапія).

Розробник: Шкарлатюк Катерина Іванівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології та психодіагностики.

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри практичної психології та психодіагностики

протокол № 2 від 08 вересня 2021 р.

Завідувач кафедри: (Магдисюк Л.І.)

I. Опис навчальної дисципліни

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	05 Соціально-поведінкові науки 053 Психологія Практична психологія Магістр	Вибіркова
		Рік навчання <u>2</u>
Кількість годин/кредитів <u>120/ 4</u>		Семестр <u>3</u> ий _____
		Лекції <u>16</u> год.
		Практичні (семінарські) <u>12</u> год.
ІНДЗ: <u>є</u>		Лабораторні <u>12</u> год
		Самостійна робота <u>72</u> год.
	Консультації <u>8</u> год.	
	Форма контролю: залік	
Мова навчання українська		

II. Інформація про викладача

ППП: Шкарлатюк Катерина Іванівна

Науковий ступінь кандидат психологічних наук

Вчене звання доцент

Посада: доцент кафедри практичної психології та психодіагностики

Контактна інформація: мобільний телефон +380505173527; електронна адреса shkarlatiuk2012@gmail.com

Дні занять _____

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру _____. В разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

III. Опис дисципліни

Анотація курсу. Курс спрямований на розвиток гендерної компетентності та навичок гендерного аналізу соціально-психологічних процесів і явищ. Гендерна компетентність розглядається як орієнтація у психологічних аспектах гендеру, і як здатність помічати ситуацію гендерної нерівності

у житті та в різних суспільних системах; протистояти сексизму, дискримінаційним діям та їх наслідкам, не створювати ситуації гендерної нерівності. Оволодіння знаннями з гендерної психології дає можливість розуміти гендер як соціокультурну стать людини, усвідомлювати основні закономірності гендерного розвитку особистості; психологічні особливості чоловіків і жінок, обумовлені культурними і соціальними умовами їх життя, негативні наслідки гендерних стереотипів та їх подолання у психологічній практиці. Курс також формує знання про те, як розвивається гендерна ідентичність та якими є причини й наслідки її порушення; дозволяє орієнтуватись у соціально-психологічних аспектах людської сексуальності, основних формах статевого життя особистості у нормі та патології; психологічних чинниках адекватного гендерного та сексуального виховання дітей у різні вікові періоди.

1. Пререквізити

Вивчення дисципліни базується на дисциплінах загального циклу підготовки: Загальна психологія, Психологія сім'ї, Психотерапія, Диференціальна психологія, Психофізіологія, Психологія здоров'я, Соціальна психологія.

1. Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Гендерна психологія» є засвоєння психологічних знань про розвиток гендерної ідентичності та соціалізації і вплив на них різних інститутів суспільства, про специфіку гендерних відносин, особливості психології жінок та чоловіків.

Основними завданнями вивчення дисципліни є набуття студентами професійних компетентностей через вивчення «гендерної психології», а саме:

- **знання**, що таке гендер; чим поняття гендеру відрізняється від поняття статі; що таке гендерна ідентичність; походження гендерних стереотипів та забобонів; теорії гендерних ролей та андрогінії; насильство і його запобігання; що таке гендерні відносини та їх різновиди; гендерні відмінності в стилях лідерства; основних методів, що застосовуються в гендерній психології,

- **уміння** здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел щодо гендерної психології із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; організувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів; робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості; розробляти програми психологічних інтервенцій консультування і провадити їх в індивідуальній та груповій роботі на прикладі обговорення кейсів на практичних заняттях; вирішувати етичні дилеми з опорою на етичні принципи та загальнолюдські цінності; узагальнювати результати власних наукових досліджень у формі наукових звітів і презентацій. - застосовувати набуті знання у наданні психологічної самопомоги та супроводу інших.

1. Результати навчання (Компетентності)

Основним результатом навчання є знання та розуміння філософсько-методологічних підходів і методів вивчення мозкових механізмів психічного відображення. Та здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК-4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями

ЗК-5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК-6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК-11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій,

використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Фахові компетентності:

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел

СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій

СК6. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження

СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації

СК8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову)

СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну відповідно до запиту

СК11. Здатність дотримуватися норм професійної етики

Програмні результати навчання

ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проективні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

Структура навчальної дисципліни

Таблиця 2

Назви змістових модулів і тем	Усь ого	Лекції	Прак тичні	Лаб.	Сам. роб	Конс.	Форма контр олю/ Бали
Змістовий модуль 1. Основи гендерної психології.							
Гендерна ідентичність							
Тема 1. Базові поняття гендерної психології. Основні напрями досліджень психології гендеру	13	2	2		8	1	ДС/4
Тема 2. Розвиток гендерної ідентичності. Гендер і соціум.	15	2	2		10	1	ДС/4
Тема 3. Гендерна соціалізація і гендерні стереотипи.	13	2		2	8	1	РМГ/4
Тема 4. Гендерні ролі. Гендерний конфлікт і різноманіття гендерних ролей.	17	2	2	2	10	1	ІРС/5
Разом за модулем	58	8	6	4	36	4	17
Змістовий модуль 2. Гендерні відносини							
Тема 5. Гендер і спілкування. Особливості мовної поведінки чоловіків і жінок. Сексизм у спілкуванні. Мова любові.	13	2	2	2	8	1	Р/5
Тема 6. Дружні та сімейні відносини Дружні відносини: дружба жіноча, чоловіча, між чоловіками і жінками.	15	2		2	10	1	ТР/6
Тема 7. Гендер і насильство. Поняття гендерного насильства і домашнього насильства. Портрети жертви і агресора. Запобігання гендерному насильству.	17	2	2	2	10	1	ДС/6
Тема 8. Гендер та робота, кар'єра, лідерство. Гендерний розподіл праці.	15	2	2	2	8	1	ІРС/6
Разом за модулем	62	8	6	8	36	4	23
Види підсумкових робіт	Бал						40
Модульна контрольна робота (МКР1+МКР2)							30+ 30=

							60	
Всього годин/ Балів	120	16	12	12	72	8	100	

Форма контролю*: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, ІНДЗ/ІРС – індивідуальне завдання/індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

Завдання для самостійного опрацювання.

1. Типології розвитку гендерної ідентичності (біологічні, психологічні, соціокультурні й інтегральні) і різні психологічні підходи до розвитку ідентичності.
2. Психоаналітичний підхід: класична теорія Фрейда, розвиток ідей класичного психоаналізу стосовно ідентичності в роботах К. Хорні, Е. Еріксона, Н. Чодорова.
3. Юнгіанський підхід до ідентичності: архетипи жінок і чоловіків.
4. Асиметрія гендерної соціалізації в дитячому віці.
5. Особливості соціалізації хлопчиків і дівчат.
6. Особливості соціалізації в різному віці. Поняття про ейджизм.
7. Гендерний конфлікт і різноманіття гендерних ролей.
8. Поняття про андрогінію, теорія гендерних ролей С.Бем.
9. Відносини любові. Шлюб, традиційний і сучасний.
10. Влада в шлюбі, відносини в шлюбі, зміни гендерних ролей.
11. Материнство: образи материнства. Чи змінює материнство ідентичність жінки.
12. Досвід материнства. Матері-одиначки. Майбутнє материнства.
13. Батьківство. Гендер, культура і постіндустріальна родина (виховання дітей і домашня робота, роль батька, роль матері).
14. Прояви домашнього насильства (фізичне, сексуальне, емоційне, психологічне, економічне насильство).
15. Стадії домашнього насильства. Ознаки емоційного насильства.
16. Гендер і сучасна робота: надії і чекання, професійна сегрегація, стереотипи і 17. дискримінація, фінансова нерівність.
17. Проаналізувати основні стадії та теорії гендерної ідентифікації.
18. Психологічні аспекти гомосексуальності людини.
19. Охарактеризувати розлади статевої ідентичності.
20. Розкрити особливості явища транссексуалізму та трансвестизму.
21. Гендерні стереотипи, які використовуються у мові, ЗМІ та рекламі. Образи чоловіків та жінок, котрі існують в масовій свідомості.
22. Чинники формування гендерної культури людини.
23. Стратегії гендерного виховання дітей.
24. Основні принципи сексуальної освіти дітей на різних вікових етапах та особливості адекватного сексуального виховання дітей та підлітків.

Політика викладача щодо студента

Вимоги викладача:

- обов'язкове відвідування навчальних занять;
- активність студента під час практичних занять;
- своєчасне виконання завдань самостійної роботи;
- виконання модульних контрольних завдань;
- відпрацювання занять, що були пропущені або не підготовлені (незадовільні оцінки) на консультаціях;

Не допустимо:

- пропуск занять без поважних причин;
- запізнення на заняття;
- користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття (за винятком дозволу викладача при необхідності виконання певних завдань, передбачених навчальною дисципліною);
- порушення дисципліни;
- списування та плагіат.

Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на практичних заняттях та набутих навичок під час виконання завдань практичних робіт. Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на практичному занятті (оцінюється в діапазоні від 0 до 3 балів): 3 бали – завдання виконане в повному обсязі, відповідь вірна, наведено аргументацію, використовуються професійні терміни. 2 бали – завдання виконане, але обґрунтування відповіді недостатнє, у звіті допущені незначні помилки. 1 бал – завдання виконане частково, допущені значні помилки. 0 балів – завдання не виконане. Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки, акуратність оформлення письмової роботи, самостійність виконання.

Модульна контрольна робота є складовою поточного контролю і здійснюється через проведення аудиторної письмової роботи у вигляді письмової роботи, в рамках проведення останнього практичного заняття в межах окремого залікового модуля. Кожен варіант модульної контрольної роботи складається з 5 запитань, які необхідно розкрити. Останнє запитання може містити творчий компонент, бачення та думки студента з приводу питань психології здоров'я. Відповіді на поставленні питання слухачів повинні відображати вільне володіння обсягом матеріалу передбаченим програмою, зокрема, вміти застосовувати його на практиці.

Критерії оцінювання знань здобувачів при виконанні контрольних робіт (оцінюється в діапазоні від 0 до 20 балів): 20 балів – на всі запитання відповіді були правильні, відповідь повна, розлога, викладена логічно, з використанням термінології. Якщо, відповідь не повна, питання розкриті частково, подекуди зустрічаються неточності, то така контрольна оцінюється від 10 до 15 балів. Якщо відповідь студента дуже коротка, не структурована, не розкриває суті запитання, то така контрольна може бути оцінена від 0 до 9 балів. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

Політика щодо академічної доброчесності

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- Самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
- Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; дотримання принципів та положень Етичного кодексу психолога (<http://nsj.gov.ua/files/1448287570%D0%95%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B0.docx.pdf>);
- Надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

За порушення академічної доброчесності (плагіат, фальсифікація, списування, обман тощо) здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування з Університету.

Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 25%. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних пристроїв). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування (наприклад, програма Kahoot).

Політика щодо дедлайнів та перекладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності балів). Перекладання модулів відбувається за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

V. Підсумковий контроль

На іспит виносяться основні питання, що потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних задач.

Форма проведення іспиту – усний залік.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ЗАЛІК

1. Поняття про гендер. Історія виникнення поняття гендер.
2. Визначення поняття. Різниця між поняттями «стать» і «гендер».
3. Гендерні норми. Рівні конструювання гендеру.
4. Гендерна проблематика в психології та інших науках.
5. Психоаналіз як поштовх до розвитку гендерних теорій.
6. Предмет і структура гендерної психології.
7. Методи гендерної психології.

8. Експериментальні методи, кількісні методи.
9. Якісні методи: інтерв'ю, опитувальники, фокус групи, етнографічні методи, аналіз випадку, біографічний метод, усна розповідь, аналіз нарративу, аналіз дискурсу.
10. Типології розвитку гендерної ідентичності (біологічні, психологічні, соціокультурні й інтегральні) і різні психологічні підходи до розвитку ідентичності.
11. Психоаналітичний підхід: класична теорія Фрейда, розвиток ідей класичного психоаналізу стосовно ідентичності в роботах К. Хорні, Е. Еріксона, Н. Чодорова.
12. Юнгіанський підхід до ідентичності: архетипи жінок і чоловіків.
13. Поняття про гендерні стереотипи, їхнє походження і роль в різних сферах життя людей.
14. Характеристика різних груп гендерних стереотипів.
15. Вплив гендерних стереотипів на поведінку та міжособистісне спілкування.
16. Сексизм і його прояви.
17. Асиметрія гендерної соціалізації в дитячому віці.
18. Особливості соціалізації хлопчиків і дівчат.
19. Особливості соціалізації в різному віці. Поняття про ейджизм.
20. Гендерний конфлікт і різноманіття гендерних ролей.
21. Поняття про андрогінію, теорія гендерних ролей С.Бем.
22. Відносини любові. Шлюб, традиційний і сучасний.
23. Влада в шлюбі, відносини в шлюбі, зміни гендерних ролей.
24. Материнство: образи материнства. Чи змінює материнство ідентичність жінки.
25. Досвід материнства. Матері-одиначки. Майбутнє материнства.
26. Батьківство. Гендер, культура і постіндустріальна родина (виховання дітей і домашня робота, роль батька, роль матері).
27. Прояви домашнього насильства (фізичне, сексуальне, емоційне, психологічне, економічне насильство).
28. Стадії домашнього насильства. Ознаки емоційного насильства.
29. Гендер і сучасна робота: надії і чекання, професійна сегрегація, стереотипи і дискримінація, фінансова нерівність.
30. Проаналізувати основні стадії та теорії гендерної ідентифікації.
31. Психологічні аспекти гомосексуальності людини.
32. Охарактеризувати розлади статевої ідентичності.
33. Розкрити особливості явища транссексуалізму та трансвестизму.
34. Гендерні стереотипи, які використовуються у мові, ЗМІ та рекламі. Образи чоловіків та жінок, котрі існують в масовій свідомості.
35. Чинники формування гендерної культури людини.
36. Стратегії гендерного виховання дітей.
37. Основні принципи сексуальної освіти дітей на різних вікових етапах та особливості адекватного сексуального виховання дітей та підлітків.
38. Влада в шлюбі, відносини в шлюбі, зміни гендерних ролей.
39. Поняття гендерного насильства і домашнього насильства.
40. Портрети жертви і агресора.
41. Запобігання гендерному насильству.
42. Розвиток жіночої кар'єри. Баланс між кар'єрою і родиною.

Шкала оцінювання

VI

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

Рекомендована література та інтернет-ресурси

1. Андреева Г.М., Богомолова Н.Н., Петровская Л.А. Зарубежная социальная психология XX столетия. Теоретические подходы. – М., 2001.
2. Бендас Т.В. Гендерная психология. М.-СПб.: Питер, 2005.
3. Берн Ш. Гендерная психология. СПб.: Прайм-Еврознак, М.: Олма-Пресс, 2001.
4. Бест Д., Уильямс Дж. Гендер и культура. – Психология и культура. Под ред. Дэвида Мацумото. М.-СПб.: Питер, 2003. – с.316-346.
5. Говорун Т.В., Кікінежді О.М. Гендерна психологія. Навчальний посібник. - Київ: Видавничий центр "Академія". - 2004.- 308с.
6. Ильин Е.П. Пол и гендер. - М.: Питер. - 2010. – 688с.
7. Клецина И.С. Гендерная психология. – М.: Питер – 2009.
8. Кочарян А.С. Личность и половая роль. Харьков: Основа, 1996.
9. Основи теорії гендеру: Навч. пос. для студ. ВНЗ. – К.: К.І.С., 2004. – 536с.
10. Петренко О. Б. Гендерна психологія. Практикум / О. Б. Петренко. – Рівне : РДГУ. - 2012. – 127 с.
11. Практикум по гендерной психологии. Под ред. И.С.Клециной. – СПб.: Питер, 2003.
12. Психологічна допомога учасникам АТО та їх сім'ям: кол. моногр. / М. Мушкевич, Р.Федоренко, А. Мельник [та ін.] ; за заг. ред. М. Мушкевич. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 254 с.
13. Психология профессионального здоровья: Уч. пособие // Под ред. проф. Г.С.Никифорова. – СПб.: Речь, 2006. – 480 с.
14. Психологія професійної безпеки: технології конструктивного самозбереження особистості: кол. моногр. / О. Лазорко, Ж. Вірна, Л. Акімова [та ін.] ; за заг. ред. Ж. Вірної. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 588 с.
15. Ткалич М. Гендерна психологія. – Академія. – 2016. – 256 с.
16. Ситников А.П. Акмеологический тренинг: теория, методика, психотехнологии / А.П. Ситников. – М.: Технологическая школа бизнеса, 2006. – 428 с.
17. Фотеева Е.В. Образы мужа и жены: стереотипы обыденного сознания. – Семья в представлениях современного человека. М., 1990.
18. Эриксон Э. Детство и общество. СПб.: Университетская книга, 1996. С. 346-386.
19. Словник гендерних термінів <http://www.owl.ru/gender/index.htm>
20. Харківський центр гендерних досліджень <http://gender.univer.kharkov.ua/>
21. Електронна гендерна бібліотека <http://www.bibo.gender.org.ua>
22. Бібліотека НАУКМА <http://www.ukma.kiev.ua/pub/>

23. ENU International: Центр гендерных исследований <http://gender-ehu.org/>